

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ และการหักเหไปสู่แนวคิดสำนักยุคหลังสมัยใหม่

เชษฐา พวงหัตถ์*

บทนำ

ทศวรรษ 1990 ถือเป็นจุดตัดสำคัญของการขึ้นครองความเป็นเจ้าของโลกาภิวัตน์ (globalization) เนื่องจากโลกในช่วงเวลาดังกล่าวเต็มไปด้วยความคาดหวังและวาดหวังถึงสันติภาพและความเจริญรุ่งเรือง อันเป็นผลมาจากการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินในปี 1989 และการล่มสลายของระบอบสหภาพโซเวียตในปี 1991 และถือเป็นการสิ้นสุดยุค

สงครามเย็นที่โหดร้ายและยาวนานอย่างเป็นทางการ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในโลกและโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศด้อยพัฒนาในโลกที่สามกลับเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับความคาดหวังและวาดหวังอย่างสิ้นเชิง

Globalization ในภาษาอังกฤษ หรือ 'โลกาภิวัตน์' ในภาษาไทย เป็นคำยอดฮิตติดตลาดในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา บรรดานักหนังสือพิมพ์, นักการ-

*อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เมือง, นักบริหารธุรกิจ, นักวิชาการ และคนในอีกหลาย ๆ วงการได้นำเอาคำนี้มาใช้เพื่อสื่อให้เห็นว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่สลับซับซ้อนกำลังเกิดขึ้น, โลกกำลังเปลี่ยนแปลง, ระเบียบโลกใหม่ทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม กำลังเผยโฉมหน้าปรากฏออกมาให้เห็น คำ ๆ นี้ถูกนำมาใช้ในหลาย ๆ บริบทที่แตกต่างกันโดยคนในหลากหลายวงการด้วยเป้าหมายที่ไม่เหมือนกัน จนทำให้เป็นการยากที่จะพูดอย่างมั่นใจว่าเรากำลังเผชิญหน้ากับอะไรกันแน่ เราได้อะไรหรือเสียอะไรในกระบวนการโลกาภิวัตน์, คำ ๆ นี้จริง ๆ แล้วหมายถึงอะไร และมันมีผลกระทบอะไรสำหรับพหุภพและการเมืองในปัจจุบันนี้

โลกาภิวัตน์ เป็นคำที่ได้ถูกนำมาใช้กันอย่างกว้างขวางด้วยเป้าหมายและวิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันไป นักสังคมศาสตร์หลายคนเชื่อว่าโลกขณะนี้กำลังถูกจัดระบบระเบียบโดยสิ่งที่เรียกกันว่า โลกาภิวัตน์ ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นในรูปของการเข้ามาครอบงำมากขึ้นของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก, การมีอำนาจเหนือรัฐชาติของบรรษัทและองค์กรข้ามชาติ และการผูกเรือนของวัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่นด้วยแรงเหวี่ยงของวัฒนธรรมโลก พวกมาร์กซิสต์, ผู้ที่ให้การสนับสนุนทฤษฎีระบบโลก (World System Theory), นักทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalists) รวมถึงนักทฤษฎีร่วมสมัยอีกหลายต่อหลายคนมองเห็นร่วมกันว่าโลกาภิวัตน์คือแนวโน้มที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในยุคปัจจุบัน ยิ่งกว่านั้น นักคิดแนวหลังสมัยใหม่ (postmodern) ก็เชื่อว่าพัฒนาการต่าง ๆ ของทุนนิยมข้ามชาติกำลังก่อให้เกิดโฉมหน้าใหม่ของประวัติศาสตร์โลกโดยยืนยันว่า แนวคิด postmodernism คือตรรกะอันใหม่ด้านวัฒนธรรมของทุนนิยม (new cultural logic of capitalism) [Harvey 1989; Soja 1989; Jameson 1991 and Gottdiener 1995] ทฤษฎีสังคมแนว modern และแนว postmodern ต่างก็มองโลกาภิวัตน์ว่าเป็นกระแสหลักในยุคสมัยของเรา

การนำเอาคำว่าโลกาภิวัตน์มาใช้ในฐานะที่เป็นมโนทัศน์ทำให้ความหมาย
วัตถุประสงค์ และการประเมินค่ากระบวนการโลกาภิวัตน์มีความแตกต่างกัน

หลากหลายอย่างกว้างขวาง สำหรับบางคนโลกาภิวัตน์ครอบคลุมถึงการทำให้โลกทั้งหมดเป็นแบบตะวันตก (westernization) [Latouche 1996] ขณะที่สำหรับบางคนแล้ว โลกาภิวัตน์เป็นเรื่องของการปิดบังอำพรางซ่อนเร้นการครอบงำของทุนนิยม [Ferguson 1992] บางคนมองว่าโลกาภิวัตน์กำลังทำให้เกิดความเหมือนกัน/ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (homogeneity) มากยิ่งขึ้น ขณะที่บางคนมองว่าโลกาภิวัตน์กำลังสร้างความหลากหลายแตกต่างกันในลักษณะของการทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า 'ลูกผสม' (hybridization) ขึ้นมาสำหรับแวดวงธุรกิจนั้น โลกาภิวัตน์คือยุทธศาสตร์ในการสร้างผลกำไรและอำนาจให้กับบรรษัทต่าง ๆ แต่ในแง่ของการปกครอง คำ ๆ นี้มักถูกนำไปใช้เพื่อสนับสนุนการเพิ่มอำนาจให้กับรัฐ ขณะที่องค์กรทางด้านสังคมภาคเอกชนก็ได้ใช้โลกาภิวัตน์ให้เป็นโอกาสสำหรับการผลิตสินค้าทางสังคม (social goods) เช่น การเคลื่อนไหวผลักดันด้านสิ่งแวดล้อม, การสร้างประชาธิปไตย หรือการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน นักทฤษฎีหลายคนเชื่อว่าโลกาภิวัตน์ก็คือความเป็นสมัยใหม่ (modernity) [เช่น Giddens 1990; Beck 1992] ขณะที่นักทฤษฎีคนอื่น ๆ อ้างว่า 'ยุคของทั้งโลก' (the 'global age') ได้เกิดขึ้นแล้วและมีลักษณะแตกต่างไปจาก 'ยุคสมัยใหม่' (the 'modern age') [Albrow 1996] อันที่จริง สำหรับนักทฤษฎีบางคนแล้ว เรากำลังมีชีวิตอยู่ในยุคแห่งโลก (global age) ที่อธิบายลักษณะได้ด้วยคำว่าโลกาภิวัตน์ [Axford 1995 and Albrow 1996] ขณะที่นักทฤษฎีคนอื่น ๆ กลับโจมตีว่าการพูดถึงความแปลกใหม่และการผูกขาดความเป็นทุกอย่างเอาไว้ที่โลกาภิวัตน์นั้นเป็นการอวดอ้างจนเกินความเป็นจริง [Hirst and Thompson 1996]

ความแพร่หลายของคำว่า 'โลกาภิวัตน์' แสดงให้เห็นว่าคำ ๆ นี้เป็นส่วนหนึ่งของการปรับเปลี่ยนความคิดของทฤษฎีสังคมปัจจุบันที่สะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของวิาทะและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โลกได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางด้านเทคโนโลยีและการปรับโครงสร้างระดับโลกโดยเฉพาะตั้งแต่ทศวรรษต้น ๆ ของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ส่วนหนึ่งของ 'การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่' (the 'great transfor-

mation') [Polanyi 1957] ที่นำไปสู่ขั้นตอนใหม่ของทุนนิยมที่เน้นเทคโนโลยี (technocapitalism) เป็นเรื่องของการปรับโครงสร้างและการปรับระเบียบทางด้านเศรษฐกิจ, การเมือง และวัฒนธรรมของโลกอันมีคำว่า 'โลกาภิวัตน์' เป็นตัวบ่งชี้ อีกทั้งยังเป็นเรื่องของวิวัฒนาการเกี่ยวกับ postFordism, postmodernism และชุดของความคิดที่ขึ้นต้นด้วย 'post' ซึ่งโดยตัวของมันเองบ่งชี้ถึงการแตกหักขั้นพื้นฐานกับอดีต ดังนั้นโลกาภิวัตน์จึงเป็นเรื่องของวิวัฒนาการเกี่ยวกับลักษณะและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนจะเลือกนำเสนอเฉพาะการนำเอาคำว่าโลกาภิวัตน์ที่เด่น ๆ มาพิจารณาพร้อมกับชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการมีทฤษฎีโลกาภิวัตน์แนววิพากษ์ (a critical theory of globalization) ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับการใช้คำว่าโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวและวางอยู่บนฐานของอดีตด้านอุดมการณ์ ข้อเสนอของผู้เขียนก็คือเราสามารถปะทะกับวิวัฒนาการโลกาภิวัตน์ด้วยทั้งทฤษฎีแนว modern และแนว postmodern ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันเรากำลังเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกในช่วงความผันผวนที่เกิดขึ้นตรงรอยต่อระหว่างยุคสมัยใหม่ (modernity) ที่กำลังจะลื่นไถลลงกับยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernity) ที่กำลังผุดโผล่ขึ้นมาปรากฏให้เห็น ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อตรงพรมแดนที่แบ่งแยกทั้งสองยุคนี้ออกจากกัน โลกาภิวัตน์สะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องที่มีกับอดีตของยุคสมัยใหม่และกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernization) รวมทั้งความแปลกใหม่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและยังคงจะดำรงอยู่ต่อไปในอนาคต ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า โลกาภิวัตน์จะต้องถูกมองในฐานะเป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและมีหลายมิติ (as a complex and multidimensional phenomena) ซึ่งเกี่ยวพันกับหลาย ๆ ระดับ รวมถึงการเลื่อนไหล ความตึงเครียด และความขัดแย้ง ในลักษณะที่จำเป็นต้องมีทฤษฎีทางสังคมแบบสหวิทยาการที่สามารถทำความเข้าใจสภาวะ ปัญหา วิธีทาง/แนวโน้ม และความเป็นไปได้ในอนาคต

การสร้างทฤษฎีโลกาภิวัตน์แนววิพากษ์

การพูดถึงโลกาภิวัตน์จำเป็นต้องนำประเด็นต่อไปนี้มาพิจารณา คือ ประการแรก เราต้องแยกแยะให้ออกว่าการนำเอาคำ ๆ นี้มาใช้และความรู้สึกที่มีต่อคำ ๆ นี้ที่มีอยู่หลากหลายแตกต่างกันออกไปนั้นบ่งบอกให้เห็นถึงอะไรกันแน่ในแง่หนึ่งนั้น ไม่มีสิ่งทีเรียกว่าโลกาภิวัตน์โดยตัวของมันเองโดยเฉพาะ ทว่า คำ ๆ นี้ได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นการปิดบังอำพรางความหลากหลายแตกต่างของกระบวนการที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจให้ได้อย่างชัดเจน คำ ๆ นี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในลักษณะที่บริสุทธิ์หรือเป็นกลางเสียทีเดียว และบ่อยครั้งที่คำ ๆ นี้มักเข้ามาสวมรอยแทนที่วาทกรรมที่มีมาก่อนหน้าเช่น 'จักรวรรดินิยม' (imperialism) และ 'การทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตก' (modernization) ในฐานะที่เข้ามาแทนที่จักรวรรดินิยม โลกาภิวัตน์สามารถเข้ามาสวมรอยแทนที่การเน้นเรื่องของการครอบงำประเทศกำลังพัฒนาโดยประเทศที่พัฒนาล้ำหน้าหรือการครอบงำเศรษฐกิจของชาติและของท้องถิ่นโดยบริษัทข้ามชาติ ยิ่งไปกว่านั้น โลกาภิวัตน์ยังสามารถทำหน้าที่ปิดบังอำพรางเพื่อสลายความรู้สึกหวาดกลัวที่มีต่อลัทธิอาณานิคม (colonialism) และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวาทกรรมจักรวรรดินิยมใหม่ (neo-imperialism) ที่ทำหน้าที่ปิดบังอำพรางการขูดรีดโลกทั้งใบนี้ต่อไป โดยชาตินิโหมอำนาจเพียงไม่กี่ชาติและโดยบรรษัทยักษ์ใหญ่ข้ามชาติไม่กี่บรรษัท นั่นคือโลกาภิวัตน์กำลังสวมหน้ากากปิดบังโฉมหน้าอันแท้จริงของการพัฒนาในปัจจุบันที่ก่อให้เกิดความหายนะและป่าเถื่อน

ในฐานะที่เข้ามาแทนที่สวมรอยการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตก โลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นอุดมการณ์ที่ใช้สร้างความชอบธรรมให้กับกระบวนการต่าง ๆ (เช่น การพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลในทางบวก) ซึ่งกำลังนำมาซึ่งความก้าวหน้า และเป็นส่วนสำคัญของวิถีแห่งความก้าวหน้าและความทันสมัยที่ไม่อาจหยุดยั้งได้ เมื่อเปรียบเทียบกับวาทกรรมจักรวรรดินิยม (ซึ่งมีผลกระทบในทางลบ) และ การทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตก (ซึ่งมีผลกระทบในทางบวก) วาทกรรมโลกาภิวัตน์จึงมีลักษณะที่ดูประหนึ่งว่าเป็นกลาง ดังนั้นมันจึงสามารถเข้ามา

สวมรอยแทนที่วาทกรรมการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตก (ดี) และจักรวรรดินิยม (เลว) โดยปิดบังซ่อนเร้นองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกในเชิงประเมินค่า (evaluative) โดยการทำให้ดูเหมือนว่ามีความเป็นกลาง นอกจากนี้ โลกาภิวัตน์ยังมีความเกี่ยวข้องกับวาทกรรมที่มีลักษณะเป็นอุดมการณ์ของยุคปัจจุบันซึ่งกำลังถูกนำมาใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่มีผลในทางบวกของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม, ประดิษฐ์กรรมทางด้านเทคโนโลยี, ผลผลิตและบริการที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น, ข้อมูลข่าวสารจำนวนมากมหาศาล และเสรีภาพทางวัฒนธรรมที่มีมากยิ่งขึ้น และมาตรฐานชีวิตที่สูงขึ้น ผู้ให้การสนับสนุนโลกาภิวัตน์ได้แก่ผู้ที่ได้รับชัยชนะในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (market economy) เช่น ความสำเร็จอันงดงามของลัทธิเรตเชอร์-เรแกน (Thatcherism-Reaganism) ในทศวรรษ 1980 อันมีผลให้ลัทธินี้กลายเป็นอุดมการณ์หลักครอบงำ, บิล เกตส์ (Bill Gates) และบรรดาผู้ที่เป็นเจ้าของเทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างเช่น 'ทางด่วนข้อมูลข่าวสาร' (information super-highway) รวมถึงชนชั้นนำทางการเมืองและเศรษฐกิจอีกหลายคน

ประการที่สอง เมื่อมองด้วยทรรศนะวิพากษ์ โลกาภิวัตน์กำลังทำให้เกิดการทำลายล้างจารีตประเพณีท้องถิ่น, การทำให้ชาติที่ยากจนตกเป็นเบี้ยล่างของชาติที่ร่ำรวยกว่า, การทำลายสิ่งแวดล้อม และการสร้างความเหมือนกันให้กับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประจำวัน บรรดาผู้ที่ออกมาวิพากษ์โลกาภิวัตน์ ไม่ว่าจะเป็น พวกมาร์กซิสต์ (Marxists), พวกเสรีนิยม (liberals) และพวกที่ให้ความสำคัญกับพหุวัฒนธรรม (multiculturalists) ล้วนเน้นที่ภัยคุกคามที่มีต่ออธิปไตยของชาติ จารีตประเพณีท้องถิ่น และประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) รวมถึงนักสิ่งแวดล้อม (environmentalists) ที่หวาดกลัวการทำลายล้างระบบนิเวศซึ่งเป็นผลมาจากโลกาภิวัตน์ที่ไม่สามารถตรวจสอบควบคุมได้ และนักอนุรักษนิยม (conservatives) ซึ่งมองโลกาภิวัตน์ว่าเป็นภัยคุกคามที่มีต่อวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นและความศักดิ์สิทธิ์ของจารีตประเพณี

เมื่อเป็นเช่นนี้ โลกาภิวัตน์จึงเป็นคำที่ถูกนำมาใช้ในทางทฤษฎีอันทำให้ตัวมันเองกลายเป็นมโนทัศน์ที่มีความขัดแย้งและเปิดกว้างต่อการให้ความหมายและการตีความ ผู้เขียนมองเห็นว่าคำ ๆ นี้มีความหมายทั้งในทางบวกและทางลบ หรือสามารถพูดได้ว่ามีหลายความหมายทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถนำไปใช้อธิบายกระบวนการที่มีความซับซ้อนอย่างสูงและมีหลายมิติครอบคลุมเศรษฐกิจการเมือง วัฒนธรรม และชีวิตประจำวันของผู้คนทั้งหลายทั่วไป ทฤษฎีโลกาภิวัตน์แนววิพากษ์ (a critical theory of globalization) จึงเป็นความพยายามที่จะชี้ชัดให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องและการพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างระดับต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และจิตวิทยา รวมถึงตลอดถึงการไหลเวียนของผลผลิต ความคิด และข้อมูลข่าวสาร ผู้คน และเทคโนโลยี ทฤษฎีแนววิพากษ์ช่วยอุดช่องว่างในการอธิบายระหว่างปรากฏการณ์ที่แตกต่างกัน โครงสร้างระบบซึ่งรองรับการนำเอาปรากฏการณ์และกระบวนการต่าง ๆ เข้ามาอยู่ในระบบสังคม กับความเป็นอิสระเชิงสัมพัทธ์ (relative autonomy) ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในลักษณะที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทั้งความเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกันและความขัดแย้งกันระหว่างเศรษฐกิจและวัฒนธรรม จากการที่ทฤษฎีแนววิพากษ์เป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติเข้าด้วยกัน ทฤษฎีแนวนีจึงพยายามชี้ให้เห็นศักยภาพในเชิงบวกสำหรับเสรีภาพและการสร้างประชาธิปไตย รวมถึงภัยอันตรายที่มีมากยิ่งขึ้นอันเกิดจากการครอบงำ การกดขี่บังคับ และการทำลายล้าง

วาทกรรมโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากการปะทะประสาน (articulation) ของปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนอย่างสูงได้ถูกทำให้มีความซับซ้อนมากขึ้นเนื่องจากโลกาภิวัตน์มิได้เป็นแค่เพียงเรื่องของการเข้ามาแทนที่สิ่งที่เรียกว่าจักรวรรดินิยม (imperialism) และกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่แบบตะวันตก (modernization) ทว่าโลกาภิวัตน์กลายเป็นแก่นแกนของวิวาทะระหว่างแนวคิดสำนักสมัยใหม่กับแนวคิดสำนักหลังสมัยใหม่ นักทฤษฎีบางคนอ้างว่าโลกาภิวัตน์เป็นมโนทัศน์ที่กำลังแทนที่คำว่า 'ภาวะสมัยใหม่' (modernity) และ 'ภาวะหลังสมัยใหม่' (postmodernity) ในฐานะเป็นหัวใจสำคัญของการสร้าง

ทฤษฎีในขณะนี้ แม้ว่านักทฤษฎีคนอื่น ๆ มีความแตกต่างกันในการดึงเอาวาทกรรมโลกาภิวัตน์เข้ามาไว้เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหลักของทั้งภาวะสมัยใหม่และภาวะหลังสมัยใหม่ สำหรับนักทฤษฎีบางคน โลกาภิวัตน์กลับถูกมองว่าเป็นการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของปมปัญหาที่เกิดจากภาวะสมัยใหม่และกระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่แบบตะวันตก ขณะที่นักทฤษฎีอีกหลายคน โลกาภิวัตน์สะท้อนให้เห็นสิ่งใหม่และแตกต่างไปจากเดิม รวมทั้งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการหักเหไปสู่ภาวะหลังสมัยใหม่ หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่ทั้งหมดและยังอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถสร้างทฤษฎีระดับโลกขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตาม การให้ความหมายของกระบวนการโลกาภิวัตน์จากมุมมองของสำนักสมัยใหม่และสำนักหลังสมัยใหม่ก็ยังคงมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สำหรับนักทฤษฎีบางคน โลกาภิวัตน์ถูกมองว่าเป็นกระบวนการของการสร้างความเป็นมาตรฐาน (standardization) ซึ่งภายในกระบวนการดังกล่าวนี้ สื่อและวัฒนธรรมบริโภคระดับโลกได้แพร่กระจายครอบคลุมทั่วโลกซึ่งทำให้เกิดความเหมือนกันหรือความเป็นสิ่งเดียวกันเกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง อันเป็นการสร้างความเป็นสากล (universality) และการทำให้คนจำนวนมากบริโภคทุกอย่างเหมือนกันในเวลาเดียวกันเกิดขึ้นกับโครงการของภาวะสมัยใหม่ที่สร้างความน่าเบื่อและไม่มีอะไรแปลกใหม่ไปกว่าเดิมในทางตรงข้าม พวกนักคิดแนวหลังสมัยใหม่กลับให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่น ความหลากหลาย ความแตกต่าง และบางครั้งก็อ้างว่าตัวโลกาภิวัตน์เองที่ทำให้เกิดความเป็น 'ลูกผสม' (hybridity) ขึ้นมา โดยให้เหตุผลว่า วัฒนธรรมที่ครอบงำโลก (global culture) ช่วยทำให้เกิดความเป็นไปได้ในการมีรูปแบบเฉพาะของการพัฒนาและการเอาเปรียบทั่วทั้งโลกพร้อมกับการปรากฏตัวให้เห็นของการรวมตัวในลักษณะลูกผสมแบบใหม่ของความเป็นสากลระดับโลกและความมีลักษณะเฉพาะระดับท้องถิ่น อันนำไปสู่ความแตกต่างหลากหลายขึ้นทั่วไปในที่สุด [Hall 1991] นอกจากนี้ พวกนักคิดสำนักหลังสมัยใหม่ยังยืนยันด้วยว่า บริบทระดับท้องถิ่นทุกแห่งล้วนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์/การบริโภคและการผลิตซ้ำผลผลิตและสัญญาณในระดับโลกอันทำให้เกิดความแตกต่างและความหลากหลายขึ้นมาได้

ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่าไม่เห็นด้วยกับการมองด้วยจุดยืนที่เน้นเพียงด้านเดียวและคับแคบว่าโลกาภิวัตน์ถ้าไม่เป็นเครื่องนำทางที่จำเป็นและมีคุณค่าต่อการก้าวไปสู่ความก้าวหน้าและความหลากหลาย ก็มองว่าเป็นพลังที่ไร้อำนาจไม่สามารถพอที่สร้างความเป็นเอกภาพและนำไปสู่การทำลายล้าง จุดยืนทั้งสองต่างก็เป็นการมองที่เน้นเพียงด้านเดียวอย่างเห็นได้ชัด จนทำให้ในหลายกรณีทีเดียวที่เราต้องเผชิญหน้ากับจุดยืนที่เน้นในเรื่องตรงกันข้ามเพียงด้านเดียวเช่นกัน ดังนั้น เราควรขยับจุดยืนให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นเพื่อสร้างทฤษฎีแนววิพากษ์และแบบวิภาษวิธีในการทำความเข้าใจโลกาภิวัตน์ (a critical and dialectical theory of globalization) ซึ่งเป็นการปะทะประสาน (articulation) ทั้งลักษณะที่ก้าวหน้าและล้าหลัง รวมถึงลักษณะพื้นฐานของการมีความหมายที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการคลุกเคล้าสิ่งที่เป็นของเก่าและของใหม่ การสร้างสิ่งใหม่ ๆ และการทำลายล้าง ทั้งระดับโลกและระดับท้องถิ่น

โลกาภิวัตน์ในมิติเศรษฐกิจ/รัฐ/วัฒนธรรม

โลกาภิวัตน์เป็นคำที่มักจะถูกนำมาใช้ในฐานะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของประเด็นปัญหา และทำหน้าที่รองรับบรรดาข้อเสนอในเชิงทฤษฎีและการเมือง ในเมื่อโลกาภิวัตน์ทำหน้าที่เป็นอุดมการณ์สร้างความชอบธรรมเพื่อปกปิดซ่อนเร้นและสร้างความบริสุทธิ์ให้กับความเป็นจริงอันน่ารังเกียจ การมองโลกาภิวัตน์ในเชิงวิพากษ์ (a critical globalization theory) สามารถแปรเปลี่ยนกลายเป็นวาทกรรมจะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ชัดเจนมากขึ้น การมองโลกาภิวัตน์ในฐานะเป็นมโนทัศน์ทางทฤษฎีสามารถอธิบายให้เห็นถึงชัยชนะที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ของพลังตลาดและการครอบความเป็นใหญ่ของทุน หรือชี้ให้เห็นสิ่งที่ฝ่ายขวาแบบสุดขั้วหวาดกลัว คือ การเข้ามาตีกรอบปิดล้อมขององค์กรระดับโลกอย่างรวดเร็ว ขณะที่คำว่าโลกาภิวัตน์สามารถนำมาใช้ทั้งในการอธิบายและสร้างความชอบธรรม รวมถึงทำให้การครอบงำข้ามชาติและทุนและสถาบันข้ามชาติกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไปนั้น ทฤษฎีโลกาภิวัตน์แนววิพากษ์กลับไม่สนใจกับการแปรเปลี่ยน

ความหมายในเชิงอุดมการณ์ครอบงำ ทว่าให้ความสำคัญกับความแตกต่าง การต่อต้าน และการกำหนดชะตากรรมของตนเองแบบประชาธิปไตยเพื่อต่อต้าน รูปแบบต่าง ๆ ทั้งหมดของการครอบงำและการทำให้ตกเป็นเบี้ยล่าง

ดังนั้น การสร้างทฤษฎีแนววิพากษ์สำหรับทำความเข้าใจโลกาภิวัตน์จึงมี อาจหลีกเลี่ยงความเป็นสหวิทยาการ รวมทั้งช่วยในการชี้ให้เห็นถึงวิถีทาง ต่าง ๆ ที่พลังทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมระดับโลกกำลังเข้าไปแทรกแซงโลกทั้งใบอย่างรวดเร็วด้วยการสร้างตลาดโลกแบบใหม่ องค์กรทางการเมืองข้ามชาติแบบใหม่ และวัฒนธรรมโลกแบบใหม่ การขยายตัวของตลาดทุนนิยมโลกเข้าไปในอาณาบริเวณที่ก่อนหน้านี้เคยถูกปิดทึบ (เช่น ค่ายคอม- มูนิสต์ หรือประเทศกำลังพัฒนาซึ่งได้พยายามแสวงหาหนทางที่เป็นของตนเอง ในการพัฒนาที่เป็นอิสระไม่ต้องพึ่งพิงใคร) ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเสื่อมสลายของรัฐบาลและอำนาจของชาติในการออกกฎระเบียบและควบคุมการไหลเวียนของสินค้า ข้าราชการ และรูปแบบอันหลากหลายทางวัฒนธรรม แนนอนว่า เครือข่ายอำนาจระดับโลกและอาณาจักรจักรวรรดินิยมได้เคยปรากฏตัวเมื่อหลายศตวรรษที่ผ่านมา และสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปก็คือการต่อต้านด้วยกำลังรุนแรงของท้องถิ่นในหลาย ๆ ชาติที่ตกเป็นอาณานิคม ขบวนการปลดปล่อยชาติให้เป็นอิสระได้ขัดขวางการครองอำนาจของจักรวรรดินิยม และได้สร้าง 'หนทางที่สาม' ('Third Way') อันเป็นทางเลือกระหว่างทุนนิยมและคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งแสดงออกมาให้เห็นในรูปของความสำเร็จของการปฏิวัติต่อต้านจักรวรรดินิยม อย่างไรก็ตาม เมื่อเราเคลื่อนตัวเข้าสู่ปลายศตวรรษที่ 20 กลับดูเหมือนว่าทั้งการปลดแอกจากอาณานิคมและการสิ้นสุดสงครามเย็นก็ยังไม่สามารถปลดปล่อยระบบการครอบงำข้ามชาติให้หลุดพ้นไปได้เลย

นอกเหนือไปจากพัฒนาการของเศรษฐกิจตลาดโลกแบบใหม่และระบบรัฐชาติที่เปลี่ยนแปลงไป การปรากฏตัวของวัฒนธรรมโลกเป็นลักษณะที่โดดเด่นที่สุดอันหนึ่งของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน สิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการขยายตัวของ

ทุนนิยมและองค์การการเมืองข้ามชาติแบบใหม่ก็คือวัฒนธรรมโลกแบบใหม่ที่เผยแพร่โฉมหน้าออกมาให้เห็นอันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีการสื่อสารและคอมพิวเตอร์ สังคมบริโภคนิยมที่อุดมไปด้วยสินค้าและบริการจำนวนมหาศาล รวมถึงผลิตภัณฑ์และรูปแบบทางวัฒนธรรมนานาชนิดที่กำลังก้าวข้ามพรมแดนของรัฐชาติ และกำลังกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโลกแบบใหม่ วัฒนธรรมโลกที่กำลังพูดถึงอยู่นี้ได้แก่ การแพร่ขยายของเทคโนโลยีด้านสื่อซึ่งทำให้นักวิชาการด้านสื่ออย่างมาร์แชล แม็คลูฮัน (McLuhan) สร้างความฝันเรื่องหมู่บ้านโลก (global village) ขึ้นมา โดยที่ในหมู่บ้านโลกนี้ประชาชนทั่วทั้งโลกสามารถเฝ้าดูเหตุการณ์ทางการเมืองอย่างเช่นสงครามอ่าว การแข่งขันกีฬาแมทธิสสำคัญ ๆ รายการบันเทิง และโฆษณาต่าง ๆ ซึ่งล้วนมีส่วนสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ของทุนนิยมได้อย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกัน ประชาชนจำนวนมากยิ่งขึ้นก็กำลังเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในเครือข่ายคอมพิวเตอร์ของโลกซึ่งแพร่ขยายความคิด ข่าวสาร และภาพลักษณ์ออกไปทั่วโลกในเวลาไล่เลี่ยกัน ด้วยการก้าวข้ามพรมแดนของพื้นที่และเวลา (space and time)

วัฒนธรรมระดับโลกมีส่วนสำคัญในการสร้างวิถีชีวิต การบริโภค ผลิตภัณฑ์ และเอกลักษณ์ บรรษัทข้ามชาติสามารถใช้ประโยชน์จากการโฆษณาเจาะทะลวงเข้าไปยังตลาดของท้องถิ่นเพื่อขายสินค้าและสยบกระแสต้านทานของท้องถิ่น การขยายตัวของระบบดาวเทียมและเคเบิลของภาคเอกชนได้ทำให้เกิดวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ทั่วโลก ตามความเข้าใจกันโดยทั่วไปนั้น วัฒนธรรมโดยตัวของมันเองกำลังถูกนิยามใหม่เนื่องจากวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติที่มีมาก่อนหน้าได้กลายเป็นพลังต่อต้านพลังโลกาภิวัตน์เพื่อทำหน้าที่ปกป้องจารีต ประเพณี เอกลักษณ์ และวิถีชีวิตของคนกลุ่มต่าง ๆ วัฒนธรรมทำหน้าที่เป็นพลังในการสร้างความเฉพาะเจาะจงและความเป็นท้องถิ่นพื้นบ้านพื้นเมือง (particularizing, localizing force) เพื่อทำให้สังคมต่าง ๆ และประชาชนในสังคมมีความแตกต่างกัน วัฒนธรรมทำให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ของเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น วิถีปฏิบัติ และวิถีชีวิตประจำวันซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวสกัดกั้นความคิด เอกลักษณ์ และรูปแบบการดำเนินชีวิตจากภายนอกที่เข้ามาแทรกแซง อัน

ที่จริง วัฒนธรรมในปัจจุบันได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความสลับซับซ้อนและมีการปะทะต่อสู้กันเมื่อวัฒนธรรมโลกได้แพร่ขยายเจาะทะลวงเข้ามาในวัฒนธรรมท้องถิ่น และรูปแบบใหม่ ๆ ได้ปรากฏตัวขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดึงเอาสิ่งที่เป็นคู่ขัดแย้งกันให้เข้ามาอยู่ร่วมกัน (วัฒนธรรมโลก-วัฒนธรรมท้องถิ่น) ทำให้มองเห็นพลังที่ขัดแย้งกันของการทำให้กลายเป็นอาณานิคมและการต่อต้าน, การทำให้เหมือนกันทั่วทั้งโลกและรูปแบบและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีลักษณะลูกผสม (hybrid)

นอกจากนั้น โลกาภิวัตน์ยังเป็นเรื่องของ การแพร่กระจายเทคโนโลยีแบบใหม่ ๆ ซึ่งมีผลกระทบมหาศาลต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และชีวิตประจำวัน การหดตัวแคบลงในแง่ของเวลา-พื้นที่อันเป็นผลมาจากสื่อและเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ กำลังทำลายปราการกีดขวางด้านพื้นที่และเวลาที่ดำรงอยู่ก่อนหน้า ด้วยการสถาปนาหมู่บ้านวัฒนธรรมโลกขึ้นมา พร้อมกับการแทรกแซงอย่างรุนแรงของพลังระดับโลกเข้าไปในทุก ๆ ปริมณฑลของชีวิตในทุก ๆ ภูมิภาคของโลก เทคโนโลยีแบบใหม่ที่น่าสนใจใช้ในระบบการผลิตได้เข้าแทนที่แรงงานคน ทำให้การผลิตมีความคล่องตัวมากขึ้น และสร้างตลาดแรงงานในรูปแบบใหม่ขึ้นมา โดยที่บางพื้นที่ได้กำลังปลดปล่อยสภาวะการเป็นอุตสาหกรรมให้หมดไป (เช่น แถบ Midwest ในสหรัฐอเมริกา) ขณะที่การผลิตโดยตัวของมันเองได้แปรสภาพเป็นลักษณะข้ามชาติมากขึ้น นอกจากนั้น เทคโนโลยีรูปแบบใหม่ ๆ ยังได้ทำให้เกิดอุตสาหกรรมรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น อุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์และด้านสารสนเทศ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้สื่อและข้อมูลข่าวสารข้ามชาติไหลเวียนไปทั่วโลกในเวลาอันรวดเร็วได้อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้บางคนสำแดงอาการเฉลิมฉลองให้กับทางด่วนข้อมูลข่าวสารระดับโลกแบบใหม่ และในขณะเดียวกัน บางคนก็กลับโจมตีคลื่นลูกใหม่ของจักรวรรดินิยมด้านสื่อและวัฒนธรรม (เชษฐา 2541)

อย่างก็ตาม คำว่าโลกาภิวัตน์ได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีการต่อสู้แย่งชิงกันนานแล้วโดยสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปของความขัดแย้งระหว่างวาทกรรมที่เน้น

ผลในทางบวกและวาทกรรมที่เน้นผลในทางลบของโลกาภิวัตน์ นักทฤษฎีทุนนิยมและนักวิพากษ์ทุนนิยมในยุคแรก ๆ ก็ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ของระบบทุนนิยม ไม่น่าแปลกแต่อย่างใดที่ผู้ปกป้องทุนนิยมอย่างเช่น อาดัม สมิธ (Adam Smith) มองกระบวนการโลกาภิวัตน์ในแง่บวก ขณะที่คาร์ล มาร์กซ์และฟรีดริช เองเงิลส์ (Friedrich Engels) มองโลกาภิวัตน์ด้วยท่าทีที่วิพากษ์ อาดัม สมิธเป็นนักคิดรุ่นแรกที่ผลิตวาทกรรมโลกาภิวัตน์ โดยเริ่มต้นจากความเชื่อว่า การค้นพบอเมริกาของชาวยุโรปและการเดินทางไปสู่หมู่เกาะอินเดียตะวันออกได้ทำให้เกิดตลาดโลกแบบใหม่ขึ้นมาแล้ว สมิธมองการปรากฏตัวของระบบตลาดโลกว่าเป็นลักษณะสำคัญที่สุดอันหนึ่งของสมัยใหม่ (modernity) ซึ่งในที่สุดแล้วจะสร้างผลประโยชน์มหาศาลให้แก่โลกทั้งหมด แม้ตัวสมิธเองจะรับรู้เรื่องความอยุติธรรมอันเกิดจากความล้มพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันของอำนาจและพลังต่าง ๆ ทว่าโดยรวมแล้วสมิธก็ยกย่องโลกาภิวัตน์ของตลาดโลกว่ามี 'คุณค่า' และความอยุติธรรมต่าง ๆ ของกระบวนการนี้สามารถกำจัดให้หมดไปได้ ส่วนใน 'แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์' (The Communist Manifesto) นั้น แม้ว่ามาร์กซ์และเอนเงิลส์เริ่มต้นด้วยการเดินทางตามรอยสมิธในการมองเห็นความสำคัญของโลกาภิวัตน์ของตลาดโลก ทว่าทั้งสองคนนี้ก็ฉีกแนวออกไปอย่างพลิกฝ่ามือในการประเมินค่าโลกาภิวัตน์

ทั้งเสรีนิยมคลาสสิก (classical liberalism) ของอาดัม สมิธ และมาร์กซิสม์คลาสสิก (classical Marxism) ต่างก็มองทุนนิยมว่าเป็นระบบเศรษฐกิจโลกที่ปรากฏตัวให้เห็นในรูปของตลาดโลกและการทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางการผลิต สินค้า และวัฒนธรรมที่มีความเหมือนกันในอาณาบริเวณต่าง ๆ ทั่วโลก สำหรับทั้งเสรีนิยมคลาสสิกและมาร์กซิสม์แล้ว ชั้นชนกระฎุมพี (bourgeoisie) ได้ทำการปฏิวัติเครื่องมือ/พลังในการผลิตอย่างต่อเนื่องตลอดมา และตลาดโลกก็ได้สร้างพลังการค้า การเดินทางและการค้นพบ การสื่อสาร และอุตสาหกรรม อันนำไปสู่โลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ ความหลากหลาย และความรุ่งโรจน์

อย่างไรก็ตาม สำหรับมาร์กซ์และเอนเงิลส์แล้ว ตลาดโลกก็ได้สร้างชนชั้นใหม่ที่เป็นกรรมกรในโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมาด้วย ชนชั้นนี้ไร้สมบัติ มีเพียงพลังแรงงาน และ 'ไม่มีอะไรจะสูญเสียอีกแล้วนอกจากโชตคราน' มาร์กซ์และเอนเงิลส์เชื่อว่าชนชั้นกรรมกรจะผนึกพลังร่วมกันเป็นชนชั้นปฏิวัติเพื่อโค่นล้มทุนนิยมและสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่เป็นสังคมนิยมขึ้นมาเพื่อกำจัดความยากจน ความไม่เสมอภาค การทุจริต และความแปลกแยก ให้หมดสิ้นไป พร้อมกับทำให้ปัจเจกชนสามารถพัฒนาตัวเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีการกระจายความมั่งคั่งทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน มาร์กซ์และเอนเงิลส์เล็งเห็นความเป็นไปได้ที่จะเกิดวิกฤตกับโลกทั้งหมดซึ่งนำไปสู่การปฏิวัติโลก ทำให้โลกตกอยู่ในสภาพการต่อสู้ครั้งใหญ่ระหว่างทุนและปรปักษ์ของมัน ชนชั้นปฏิวัติดังกล่าวนี้จะมีลักษณะเป็นสากลและมองว่าตนเองเป็นพลเมืองของโลกมากกว่าเป็นสมาชิกของชาติใดชาติหนึ่งโดยเฉพาะ

ที่น่าแปลกก็คือ ทฤษฎีมาร์กซิสม์ก็มองเห็นภาพหลอนแบบเดียวกับพวกเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับตลาดในแง่ที่ว่าพัฒนาการของระบบการค้าเสรีระดับโลกจะเป็นตัวทำลายลัทธิชาตินิยมและระบบรัฐชาติให้หมดไปได้ โดยการลดบทบาทของรัฐชาติลงมาให้ตกอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจโลกแบบใหม่ ไม่ว่ารัฐชาตินั้นจะเป็นทุนนิยมหรือคอมมิวนิสต์ก็ตาม ทั้งสมิธและมาร์กซ์ ชี้ให้เห็นว่าการสร้างอาณานิคมและโลกาภิวัตน์ของสังคมตลาดเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นรากฐานของความก้าวหน้าทางวัตถุ ทั้งมาร์กซิสม์และเสรีนิยมยอมรับความอยู่ดีธรรมของกระบวนการที่เกิดจากการตกเป็นเหยื่อของการล่าอาณานิคมและการใช้ความรุนแรงและกำลังที่เหนือกว่าในการสยบวัฒนธรรมนอกตะวันตกให้ราบคาบ ทว่าทั้งสองแนวคิดนี้ก็กลับมีความหวังว่ากระบวนการดังกล่าวจะช่วยลากเส้นแบ่งแยกที่คมชัดระหว่าง 'ชาติป่าเถื่อน' และ 'ชาติอารยะ' ซึ่งในที่สุดก็ได้ทำให้โลกาภิวัตน์กลายเป็น 'กระบวนการสร้างอารยธรรม' (civilising process)

อันที่จริง โลกาภิวัตน์ก็มีนัยยะทางการเมืองที่สำคัญด้วยเช่นกัน ตาม

ความคิดของ จีโอวานนี อาร์รighi ([Arrighi 1986] การล่าอาณานิคม (colonialisation) ได้สร้างผลประโยชน์ให้กับนครรัฐของอิตาลี ฮอลแลนด์ และอังกฤษตามลำดับ ในแง่ของการมีอำนาจทางการเมือง และการเป็นจักรวรรดิโลกอย่างเช่นในกรณีของอังกฤษ โดยการมีบทบาททางการค้า การสถาปนาอาณานิคม และการมีอำนาจทางด้านการเงินการคลังและอุตสาหกรรม ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทฤษฎีระบบโลกอธิบาย 'การสร้างระบบของรัฐชาติและการสถาปนาระบบทุนนิยมทั่วโลก' ว่าเป็น 'กระบวนการหลักสองกระบวนการของยุค (สมัยใหม่) ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน' [Ibid.: 147] ทั้งมาร์กซิสม์และทฤษฎีระบบโลกเน้นความสำคัญของการก้าวขึ้นมาครอบงำโลกของระบบทุนนิยมโลกซึ่งกำลังแทรกแซงเข้าไปในทุกซอกมุมของโลก

หลายศตวรรษที่ผ่านมา โลกาภิวัตน์ได้ดึงเอาอาณานิคมต่าง ๆ ของโลกให้เข้ามาอยู่ในระบบตลาดโลกมากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม สงครามโลกครั้งที่หนึ่งและช่วงเวลาหลังจากนั้นเป็นช่วงชะลอตัวของกระบวนการโลกาภิวัตน์ โดยเริ่มจากการทำให้โลกตะวันตกส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาวะหายนะของสงครามตามด้วยช่วงเวลาของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การกีดกันทางการค้า การแพร่ระบาดของลัทธิชาตินิยม และความล้มเหลวของนโยบายเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ สงครามโลกครั้งที่สองจึงได้อุบัติขึ้นมาและทำให้โลกเกือบทั้งหมดตกอยู่ในสภาวะสงครามที่สร้างความหายนะรุนแรงมากขึ้น แม้ว่าในช่วงรอยต่อระหว่างสงครามทั้งสองครั้งได้เกิดเหตุการณ์ที่น่าจะนำไปสู่การก่อรูปของระเบียบเศรษฐกิจหลังสงคราม ในการประชุมเบรตตัน วูดส์ในปี 1944 การจัดระเบียบด้านการเงินได้ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อนำไปสู่การสถาปนาระเบียบโลกที่ครอบคลุมทั้งโลก ข้อยุติของการประชุมครั้งนั้นนำไปสู่การสถาปนาธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือ IMF ซึ่งเป็นสถาบันหลักทางเศรษฐกิจที่วางรากฐานให้การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจในเวลาต่อมาอย่างเช่น GATT (ที่ในเวลาต่อมาแปรสภาพเป็น WTO) และ NAFTA ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่สอง การค้าโลกได้ขยายตัวอย่างมากมายเกินกว่าที่จะมีใครคาดคิด กำแพงการค้าของรัฐชาติได้ถูกทำลายลงอย่างเป็นระบบ พลังเศรษฐกิจโลกได้เข้า

มาแทรกแซงระบบเศรษฐกิจของชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมบริโภคนิยมและสื่อระดับโลกได้ก้าวข้ามพรมแดนของชาติทั่วโลก ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ

‘เมื่อมองย้อนหลังกลับไป 50 ปี เราจะเห็นว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจขยายตัวเพิ่มขึ้นถึง 5 เท่า การค้าระหว่างประเทศได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นประมาณ 12 เท่า และการลงทุนของต่างชาติโดยตรงได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยมาเป็นสัดส่วน 2/3 ของการขยายตัวทางการค้า’ [Robertson 1992: 15]

อย่างไรก็ตาม ผลที่เกิดจากพัฒนาการเหล่านี้มีลักษณะไม่เท่าเทียมกันอย่างมาก ขณะที่ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและบรรษัทต่าง ๆ ได้รับผลประโยชน์จำนวนมหาศาล ทว่าการกระจายความมั่งคั่งกลับเป็นไปอย่างเหลื่อมล้ำ ช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน, คนมีและคนไร้สมบัติ, ภูมิภาคที่พัฒนาแล้วและภูมิภาคด้อยพัฒนา ได้ขยายกว้างมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ชาติที่มีความมั่งคั่งมากกว่ายังคงเข้าไปชุดรีดประชาชน ทรัพยากร และที่ดินของชาติที่ยากจนต่อไป และบ่อยครั้งที่เดิยวที่ได้ทั้งความเสียหายให้กับสภาพแวดล้อม วิกฤตหนี้ซึ่งประเทศที่ยากจนตกเป็นหนี้ประเทศที่ร่ำรวยจำนวนมหาศาลนั้นได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ปัจจุบันมีคนที่ยากจนเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก ได้ปะทุขึ้นมาตลอดศตวรรษแห่งความหายนะและความหวาดกลัวที่ไม่มีทางบรรเทาลงได้ ระบบนิเวศของโลกใบนี้กำลังถูกคุกคาม และ ‘ชะตากรรมของดาวเคราะห์ดวงนี้ กำลังตกอยู่ในอันตราย สำหรับโลกเกือบทั้งหมด ชีวิตช่างแสนโศกเศร้า ทนุโทษ และสิ้นหนั’ และความรุ่งโรจน์ การศึกษา รวมถึงสวัสดิภาพยังคงเป็นความฝันที่ห่างไกลความเป็นจริง

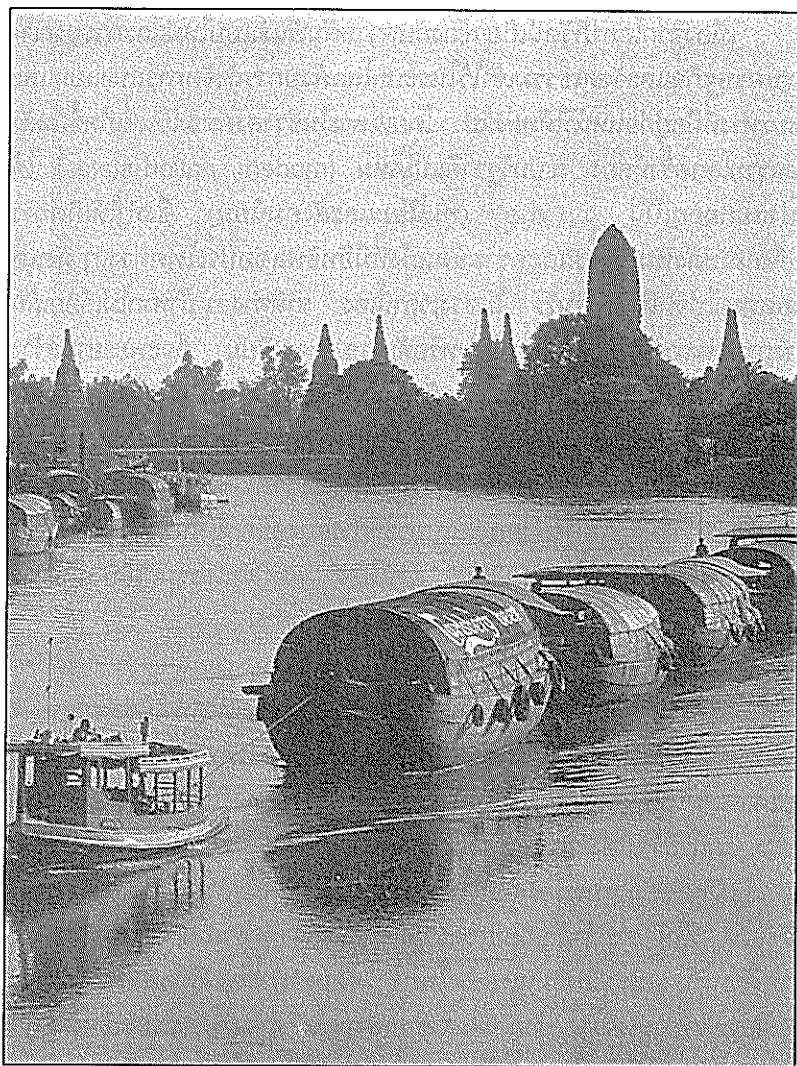
กระแสต่อต้านโลกาภิวัตน์

มโนทัศน์เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์อาจถูกมองว่าไร้พลังจนนำไปสู่การถูกตั้งข้อสงสัยและความสั่นไหวในแง่ที่พลังอำนาจอาจถูกท้าทายและหลีกเลี่ยงได้ของตลาดไม่สามารถถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบและถูกควบคุมโดยรัฐ หรือในแง่ที่

ว่าเศรษฐกิจไม่สามารถถูกกำหนดและถูกกำกับโดยประชาชนได้อีกต่อไป อันมีผลทำให้ประชาธิปไตยและพลังตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจถูกสยบลงอย่างราบคาบ ด้วยพลาณาภพครอบงำของทุน อย่างไรก็ตาม นอกจากทฤษฎีโลกาภิวัตน์แนววิพากษ์จะยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับกระบวนการ รวมทั้งอำนาจและผลกระทบของโลกาภิวัตน์แล้ว ยังพยายามมองหาพลังของการต่อต้านและการต่อสู้ที่พยายามปะทะกับด้านที่มีลักษณะทำลายล้างของพลังโลกาภิวัตน์ หรือที่ทำให้โลกาภิวัตน์เป็นอุปสรรคขัดขวางเป้าหมายในการให้อำนาจดูแลตนเองกับท้องถิ่น

ในแง่หนึ่งนั้น ภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและบรรดารัฐบริวารทั้งหลาย พลังตลาดไม่อาจถูกขัดขวางโดยระบบรัฐชาติใด ๆ ได้อีกต่อไป มีพักต้องพูดถึงบรรดารัฐชาติที่ก่อตัวขึ้นมาจากการต่อต้านการกดขี่ของลัทธิอาณานิคม แทบจะไม่มีขอกมุมใดในโลกใบนี้ที่สามารถต้านทานกระแสการไหลบ่าเข้ามาของทุนและสินค้าเข้ามาจากภายนอกได้ เศรษฐกิจแบบตลาดโลกได้แพร่กระจายความฝันที่จะมีความสุขโดยผ่านการบริโภคสินค้าและบริการออกไปทั่วทั้งโลก ตลาดการเงินโลกหมุนเวียนทุนเพื่อร้อยรัดเชื่อมโยงโลกให้กลายเป็นตลาดโลกที่ถูกครอบงำโดยพลังและสถาบันของทุนการเงิน ทุนได้ไหลเวียนออกไปทั่วโลก ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์และแฟชั่นใหม่ ๆ ขณะเดียวกันก็สลาย/ทำลายจารีตประเพณี รวมทั้งเศรษฐกิจและเอกลักษณ์ของชาติ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในระดับโลกก็มีผลกระทบอย่างมหาศาลต่อระดับท้องถิ่นด้วยเช่นกัน หลายภูมิภาคที่เดียวที่ประสบกับความหายนะอันเนื่องมาจากการยกเลิกการผลิตของบรรษัทอุตสาหกรรมที่เคลื่อนย้ายตัวเองไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ที่มีค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่าและรัฐบาลไม่เคร่งครัดในเรื่องการออกกฎระเบียบควบคุม บรรษัทต่าง ๆ อย่างเช่น Nike ได้เคลื่อนย้ายจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งเพื่อแสวงหาพลังแรงงานราคาถูกของกรรมกรที่ว่านอนสอนง่าย ไม่มีครั้งใดในประวัติศาสตร์ที่เศรษฐกิจโลกได้ถูกผูกมัดเข้าด้วยกันในลักษณะที่พายุเฮอริเคนในญี่ปุ่นหรือความผิดปกติด้านการเงินที่เกิดขึ้นในอังกฤษสามารถมีอิทธิพลต่อโลกทั้งหมด

เนื่องจากโลกาภิวัตน์เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์แบบใหม่และการบูรณา-
การเศรษฐกิจและวัฒนธรรมเข้าไว้ในระบบโลกด้วยการกำจัดการแบ่งแยกและ
ระยะห่างที่มีอยู่ก่อนหน้าให้หมดไป โดยเฉพาะในช่วงสงครามเย็นที่เกิดขึ้นหลัง
สงครามโลกครั้งที่สอง ระบบรัฐชาติแบบใหม่ (modern nation-states) ได้
แบ่งแยกออกเป็น 2 ค่าย (ทุนนิยมและสังคมนิยม) ซึ่งทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงพันธมิตรและความขัดแย้งที่มีอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ ตั้งแต่
เวียดนามไปจนถึงนิการากัว ในช่วงเวลานี้เอง ชาติต่าง ๆ ถ้าหากไม่เลือกเส้น
ทางการพัฒนาตามตัวแบบทุนนิยมหรือตัวแบบสังคมนิยม ก็จะพยายามสร้าง
แนวทางการพัฒนาของตนเองขึ้นมาดังเช่นในกรณีของชาติต่าง ๆ ในโลกที่สาม
ชาติในโลกที่สามที่สถาปนาตนเองขึ้นมาจากการปลดปล่อยพันธนาการจากการ
ตกเป็นอาณานิคมมักจะถูกมองว่ามีความสำคัญต่อกิจการของโลกน้อยกว่าความ
ขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจ และตัวแบบของการแบ่งคู่ขัดแย้งในสงครามเย็นก็นำ
ไปสู่การแทรกแซงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมเข้าไปในกิจการ
ต่าง ๆ ของประเทศกำลังพัฒนาและประเทศในโลกที่สาม

อย่างไรก็ตาม การล่มสลายของระบบคอมมิวนิสต์ได้ทำให้ช่วงเวลาของ
ประวัติศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นมาถึงจุดจบ และในระหว่างทศวรรษ 1990 ตัว
แบบตลาดทุนนิยมของโลกาภิวัตน์ก็ได้เข้ามาครอบงำและทำให้ความขัดแย้งหมด
สิ้นไป โลกาภิวัตน์ด้านเศรษฐกิจดังกล่าวถูกมองว่าเป็นชัยชนะของประชาธิปไตย
ที่แพร่ขยายไปทั่วโลกพร้อมกับการผลิตวาทกรรมและสถาบันต่าง ๆ ในระบบ
พหุนิยม ที่ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ พรรคการเมือง
การเลือกตั้ง และสิทธิมนุษยชนขึ้นมา โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา
[Fukuyama 1992] อันที่จริง หลายทศวรรษที่ผ่านมา ประชาธิปไตยถูก
ตีความว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กับ และ/หรือ เป็นเงื่อนไขของทุนนิยม ขณะที่
ทฤษฎีแนววิพากษ์ชี้ให้เห็นความตึงเครียดและความขัดแย้งระหว่างประชา-
ธิปไตยกับทุนนิยม

การเสื่อมคลายอำนาจของรัฐชาติทำให้เกิดเครือข่ายทางด้านภูมิรัฐศาสตร์

รูปแบบใหม่ ซึ่งองค์กรข้ามชาติ บรรษัทข้ามชาติ และพลังข้ามชาติเป็นตัว
ท้าทายฐานอำนาจและอิทธิพลของชาติและท้องถิ่น การพัฒนาทางการเมืองที่เกิดขึ้นตามมา เช่น การปลดแอกจากอาณานิคม อวสานของสงครามเย็น การ
สถาปนาข้อตกลงทางการค้าแบบใหม่และองค์กรทางการเมือง รวมทั้งการ
ปรากฏตัวของทุนนิยมข้ามชาติ มีผลทำให้พรมแดนของชาติเปลี่ยนแปลงไป อัน
มีผลทำให้สถาบันข้ามชาติมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการ
เปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ก็คือ การเข้ามามี
บทบาทครอบงำของการค้าโลก การเก็งกำไรและการลงทุนข้ามชาติ รวมทั้งพลัง
ทางวัฒนธรรมระดับโลกที่ทำงานอยู่นอกเหนือข้อจำกัดและการควบคุมของรัฐบาล

นอกเหนือไปจากนั้น ความขัดแย้งใหม่ ๆ ก็ปรากฏตัวให้เห็นในรูปของ
ลัทธิชาตินิยมและลัทธิศาสนานิยม รวมทั้งการปะทะกันทางวัฒนธรรม (clashes
of cultures) (Huntington 1996) สิ่งที่น่าแปลกก็คือ เสรีนิยมคลาสสิก
มาร์กซิสต์ และทฤษฎีการทำให้ทันสมัยอย่างตะวันตกมองไม่เห็นความสำคัญ
ของวัฒนธรรมและรูปแบบการจัดองค์กรทางสังคมของท้องถิ่น แต่กลับให้ความสำคัญ
อย่างมากกับความก้าวหน้าของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการเมืองสมัย
ใหม่ ซึ่งสร้างความเหมือนกันให้กับสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดซึ่งทำให้เกิด
วัฒนธรรมโลกขึ้นมาได้อย่างไร ทั้งทุนนิยมที่เน้นตลาดโลก และคอมมิวนิสต์ที่
เน้นระบบสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมทางการเมืองระหว่างชาติถูกคาดหวังว่า
จะสามารถสลายความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของภูมิภาค
ลัทธิชาตินิยม และจารีตประเพณีนิยม ดังนั้น ทั้งเสรีนิยมคลาสสิกและมาร์ก-
ซิสต์จึงคาดการณ์ล่วงหน้าเอาไว้ว่าโลกาภิวัตน์เป็นชะตากรรมของโลกที่ไม่อาจ
หลีกเลี่ยงได้ ทั้งสองกระแสความคิดล้วนมองเห็นว่าความหมายของพรมแดน
แห่งชาติกำลังถูกทำลายให้หมดไป และทั้งสองกระแสความคิดนี้ประเมินค่าการ
ดำรงอยู่ของลัทธิชาตินิยมและชาติเอาไว้ต่ำมากทีเดียว

สิ่งที่ขาดหายไปในตัวแบบมาร์กซิสต์และเสรีนิยมก็คือการทำความเข้าใจ
ว่าเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และความรู้สึกชาตินิยมสามารถก้าวข้ามพ้นเรื่องของชนชั้น

และทำให้เกิดการต่อสู้ทางการเมืองในท้องถิ่นด้วยสาเหตุที่มีความสลับซับซ้อนได้อย่างไร อันที่จริง นับตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1980 จนถึงปัจจุบัน ลัทธิชาตินิยมจารีตประเพณีนิยม และลัทธิศาสนานิยมได้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาพร้อม ๆ กับแนวโน้มของกระแสโลกาภิวัตน์ การปะทะของความแตกต่างทางภูมิภาค วัฒนธรรมและศาสนาในสหภาพโซเวียตในอดีตและในยูโกสลาเวีย รวมทั้งการปะทะของความขัดแย้งทางด้านเผ่าพันธุ์ในแอฟริกาและที่อื่น ๆ แสดงให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์และความพยายามที่จะทำให้เกิดความเหมือนกัน (homogenization) มีความลึกซึ้งมากกว่าที่ผู้สนับสนุนโลกาภิวัตน์คาดคิดเอาไว้และมากกว่าผู้ที่วิพากษ์โลกาภิวัตน์หลายคน วัฒนธรรมได้กลายเป็นแหล่งที่มาอันใหม่ของความขัดแย้งและเป็นมิติที่สำคัญยิ่งของการต่อสู้ระหว่างกระแสโลกและกระแสท้องถิ่น วัฒนธรรมของชาติได้ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างชาวเซิร์บ ชาวมุสลิมและชาวโครแอต, ระหว่างชาวอาร์เมเนียและชาวอาเซอร์ไบจาน, และการต่อสู้ในแอฟริกาใต้ระหว่างชนเผ่าอุมคาธาและฝ่ายอัฟริกันเนชันแนล คองเกรส (ANC) รวมถึงการทำการสังครมล้างเผ่าพันธุ์ที่เกิดขึ้นล่าสุดระหว่างชนเผ่าตายักและชนเผ่ามาดูลาซึ่งเป็นชนเผ่าที่อพยพเข้ามาในจังหวัดกาลิมันตันบนเกาะบอร์เนียวของอินโดนีเซีย ทั้งวัฒนธรรมและลัทธิชาตินิยมได้กลายเป็นประเด็นปัญหาพื้นฐานที่ยังคงมีอยู่ต่อไป และมีความลึกซึ้งมากกว่าที่เคยคาดคิดกันไว้ อีกทั้งการปะทะกันระหว่างกระแสโลกและกระแสท้องถิ่น รวมถึงการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่หลากหลายยังคงมีอยู่ต่อไปในประเทศกำลังพัฒนาที่อยู่ภายใต้กระแสที่เชื่อกันว่าเป็นโลกาภิวัตน์

นอกจากนั้น โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในปริณิณทลของวัฒนธรรม สื่อระดับโลกและระบบสารสนเทศ รวมทั้งวัฒนธรรมการบริโภคแบบทุนนิยมที่ครอบงำโลก ได้แพร่กระจายผลผลิต ภาพลักษณ์และจินตภาพออกไปทั่วทั้งโลก เหตุการณ์อย่างกรณีสงครามอ่าว (the Gulf War) แนวโน้มและแฟชั่นทางสังคม รวมถึงปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างกรณีของ มาดอนนา (Madonna), ดนตรีแร็ป (rap music) และภาพยนตร์ฮอลลีวูดยดยอดนิยมของมวลชน ได้ถูกส่งออกไปโดยผ่านเครือข่ายที่ทำ

หน้าที่แพร่ขยายวัฒนธรรมระดับโลก และทำให้เกิด 'กระแสอดนียมของมวลชนระดับโลก' (a 'global popular') ขึ้นมา [Kellner 1983] อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมระดับโลกสามารถทำหน้าที่ของมันอย่างเห็นได้ชัดโดยอาศัยการเพิ่มความหลากหลายให้กับผลผลิต การบริการ และผู้บริโภค โดยพุ่งเป้าหมายไปที่ผู้บริโภคที่มีลักษณะเฉพาะ อุตสาหกรรมบริโภคและสื่อกำลังถูกทำให้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันมากขึ้น และกำลังเข้าไปย่อยสลายผู้บริโภคและผู้ชมของมันให้แยกออกเป็นส่วน ๆ หรือประเภทต่าง ๆ มากขึ้น ในหลาย ๆ กรณี ปรากฏการณ์เช่นนี้นอกจากเป็นเรื่องของการจำลอง/สร้างเลียนแบบความหลากหลายแตกต่างของรูปแบบแฟชั่นจำนวนมากขึ้นมา ยังเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดวัฒนธรรมและสังคมที่มีการแบ่งแยกย่อยกันภายในอย่างสูงในรูปของการเพิ่มความหลากหลายและความแตกต่างของผลผลิตและบริการ 'เทียม' ขึ้นมา [เชษฐา 2541]

ยิ่งไปกว่านั้น ได้ปรากฏให้เห็นการลุกขึ้นมาต่อต้านของบรรดาอนุวัฒนธรรม/วัฒนธรรมรอง/วัฒนธรรมท้องถิ่น (subcultures) ทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งพยายามดำรงรักษารูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมและสังคมท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และความพยายามทำให้มีความเหมือนกัน ที่เห็นได้ชัดและรุนแรงที่สุดก็คือ ขบวนการชาวนา(ไร้ที่ดิน)ในเม็กซิโก, ขบวนการกองโจรในเปรู, สหภาพแรงงานในฝรั่งเศส, ขบวนการนักศึกษาในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา, ขบวนการสิ่งแวดล้อมทั่วโลก รวมทั้งกลุ่มและขบวนการอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่พยายามต่อต้านและโจมตีโลกาภิวัตน์ของทุนนิยมเพื่อรักษาสีและผลประโยชน์ที่พวกตนเคยมีอยู่ก่อน องค์การของประชาชนอีกหลายองค์กรจากทั่วโลกได้ชุมนุมประท้วงต่อต้านนโยบายขององค์กรการค้าโลกหรือ WTO (World Trade Organization) และการแสดงปฏิกิริยาต่อต้านโลกาภิวัตน์ของทุนนิยมก็ปรากฏให้เห็นชัดทั่วทุกแห่งในโลก บรรดานักการเมืองที่ครั้งหนึ่งเคยให้การสนับสนุนและปกป้องข้อตกลงทางการค้าอย่างเช่น GATT และ NAFTA กลับปิดปากเงียบไม่พูดถึงข้อตกลงเหล่านี้ และในการประชุมเศรษฐกิจโลกประจำปีที่ดาวอสเมื่อปี 1996 (the 1996 annual

Davos World Economic Forum) ก็ได้มีการตีพิมพ์เอกสารแจ้งเตือนที่มีชื่อว่า 'Start Taking the Backlash Against Globalization Seriously' (จงเริ่มหันมาใส่ใจกับกระแสต่อต้านโลกาภิวัตน์อย่างเอาจริงเอาจังกันได้แล้ว) [New York Times, February 7, 1996: A15]

ในปริมณฑลของชีวิตประจำวัน วัฒนธรรมย่อยและการต่อต้านของคนรุ่นใหม่ที่เป็นวัยรุ่นมองเห็นไปชัดเจนทั่วโลก ในฐานะที่เป็นทางเลือกให้กับวัฒนธรรมของสตรี, เกย์ และเลสเลียน คนสีผิวดำ และชนกลุ่มน้อยด้านชาติพันธุ์ รวมทั้งคนกลุ่มอื่น ๆ ที่ต่อต้านการถูกดูตึงให้เข้ามาอยู่ภายใต้การครอบงำของวัฒนธรรมกระแสหลัก การศึกษาด้านวัฒนธรรมของอังกฤษได้สำรวจทั้งวัฒนธรรมกระแสหลักที่ครอบงำและวัฒนธรรมรองที่ต่อต้านตั้งแต่ทศวรรษ 1970 โดยเน้นศึกษาที่การปะทะประสานทางด้านชนชั้น เชื้อชาติ การมีอคติด้านเพศ สถานะ ชาติพันธุ์ ภูมิภาค และชาติจากปรากฏการณ์รูปธรรมที่ได้เกิดขึ้นจริงเมื่อไม่นานมานี้ วัฒนธรรมศึกษายังได้ให้ความสนใจกับปรากฏการณ์ระดับโลก โดยวิเคราะห์ว่าพลังข้ามชาติได้เข้ามาแทรกแซงในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงได้อย่างไร และการประนีประนอมกันทางด้านวัฒนธรรมสามารถมีอิทธิพลต่อการก่อตัวของวัฒนธรรมระดับโลกได้อย่างไร

บทสรุป

ในปัจจุบัน นักทฤษฎีหลายคนทีเดียวได้พยายามชี้ให้เห็นว่า การแพร่ขยายความแตกต่างและการหันไปให้ความสำคัญกับวาทกรรมและภาคปฏิบัติที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น เป็นตัวกำหนดลักษณะของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนี้ รวมทั้งการที่ทฤษฎีและการเมืองควรจะต้องเปลี่ยนแปลงจากระดับของโลกาภิวัตน์และผลที่เกิดขึ้นตามมาในรูปของการสร้างทฤษฎีภูมิภาค ที่เน้นความเป็นสากล ไปสู่การให้ความสำคัญกับท้องถิ่น

ลักษณะเฉพาะ ความแตกต่าง และประสบการณ์จริงชีวิตประจำวันที่

เกิดขึ้นในระดับจุลภาค หลายทฤษฎีที่ถูกสร้างโดยสำนัก poststructuralism, postmodernism, feminism และ multiculturalism ต่างหันมาให้ความสนใจศึกษาความแตกต่าง ความเป็นอื่น ความเป็นชายขอบ ความเป็นส่วนตัว และการมีลักษณะเฉพาะ มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับการสร้างทฤษฎีสากล และการเมืองที่มุ่งอธิบายสภาวะการณ์ในระดับโลกหรือที่เป็นสากล

ตรงจุดนี้ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นประเด็นโต้แย้งว่าการมองแบบสองขั้ว ตรงข้าม (dichotomy) ดังเช่นความขัดแย้งระหว่างการเน้นที่ระดับโลกกับการเน้นที่ระดับท้องถิ่น มาจากความผิดพลาดที่เกิดจากการปฏิเสธด้านหนึ่งแล้วหันไปให้ความสำคัญกับอีกด้านหนึ่งอย่างเกินขอบเขต สิ่งที่คุณเขียนต้องการท้าทายก็คือ เราต้องใช้วิธีคิดโดยมองผ่านความสัมพันธ์ระหว่างระดับโลกและระดับท้องถิ่นด้วยการสังเกตว่าพลังระดับโลกมีอิทธิพลและมีส่วนกำหนดโครงสร้างอย่างไรต่อสถานการณ์ระดับท้องถิ่น เราควรจะต้องมองให้เห็นอีกด้วยว่าพลังและสถานการณ์ระดับท้องถิ่นประนีประนอมเข้ากันได้กับพลังระดับโลกอันนำไปสู่การหล่อหลอมรวมเข้าด้วยกันของพลังทั้งสองระดับที่ปรากฏออกมาในรูปของความคิดและการปฏิบัติในปัจจุบัน

อันที่จริง นักทฤษฎีสาขาวิชาต่าง ๆ จำนวนมากกำลังเริ่มพิจารณาว่าโครงสร้างมหภาคที่เป็นระบบระดับโลกมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไรกับสภาวะการณ์และเงื่อนไขระดับจุลภากระดับท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง การมองแบบวิภาษวิธี (dialectics) ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะสร้างทฤษฎีที่อธิบายการปะทะประสานระหว่างระดับโลกและระดับท้องถิ่น โดยมองว่าพลังทั้งสองอย่างมีปฏิสัมพันธ์และประสานเข้าด้วยกันได้อย่างไร ถ้าทำได้ ก็เท่ากับว่าเราสามารถก้าวข้ามพ้นจากความคับแคบของบรรดาทฤษฎีที่มองแค่เพียงด้านใดด้านหนึ่งและไม่ใช่วิธีการแบบวิภาษวิธีอันทำให้ไม่สามารถมองเห็นวิธีการที่ระดับโลกมีปฏิสัมพันธ์กับระดับท้องถิ่นได้อย่างไรในการสร้างเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นองค์รวมแบบใหม่ขึ้นมา

หากเรามองไปที่ปัญหาของการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับโลกและระดับท้องถิ่นในทางทฤษฎี วิวาทะจำนวนมากก็ปรากฏตัวออกมาให้เห็นในเรื่องของการหาตำแหน่งแห่งที่และจุดเน้นที่เหมาะสมของการเมืองในปัจจุบัน นักทฤษฎีบางคนอาจมองว่าปัญหาระดับโลกและระดับชาติที่เกิดขึ้นขณะนี้จำเป็นต้องหาข้อยุติในระดับโครงสร้างมหภาค (macro-structural) ขณะที่นักทฤษฎีบางคนได้แย้งว่าปริณทลที่เหมาะสมของเรื่องที่เป็นการเมือง (the political) อยู่ที่ระดับท้องถิ่นและเรื่องที่เป็นส่วนตัว มิใช่ในระดับโลกหรือระดับชาติแต่อย่างใด ทฤษฎีว่าด้วยอำนาจของแนวคิดสำนักยุคหลังสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาที่ว่าอำนาจได้แทรกตัวเข้าไปอยู่ในปริณทลระดับท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะตัวได้อย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกละเลย/มองข้าม/มองเห็นโดยบรรดาทฤษฎีของแนวคิดสำนักสมัยใหม่ที่กำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้กับอำนาจว่าอยู่ที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ รัฐ หรือโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย (patriarchy) การเมืองในทรรศนะของสำนักยุคหลังสมัยใหม่จึงเป็นเรื่องของการปลุกเร้าให้ปฏิบัติการในระดับท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของตนเองแทรกตัวเข้าไปในสนามของวาทกรรมว่าด้วยอำนาจตั้งแต่ในห้องนอน เรื่อยไปจนถึงในห้องเรียน ตั้งแต่ในคุกไปจนถึงสถาบันที่ทำหน้าที่หล่อหลอมความคิดและจิตวิญญาณของคนในสังคม

ตรงจุดนี้เองที่ทำให้เรามองเห็นว่าการเมืองยุคใหม่ที่กลายเป็นเรื่องล้าสมัยและการเมืองแบบใหม่หรือแบบยุคหลังสมัยใหม่ล้วนเน้นเพียงด้านเดียว จริง ๆ แล้วอำนาจแทรกตัวเข้าไปอยู่ในสถาบันต่าง ๆ ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค อำนาจมีความซับซ้อนมากกว่าที่ทั้งสองแนวคิดมอง กล่าวคือเป็นภาพรวมที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งในระดับโลก ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และครอบคลุมถึงพลังในระดับท้องถิ่นและความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งและปริณทลของการต่อสู้แห่งใหม่ นับตั้งแต่วิวาทะเกี่ยวกับ 'ระเบียบโลกใหม่' (the new world order) [หรือในสายตาของหลายคนก็คือ ความไร้ระเบียบ (disorder) นั่นเอง] ลงไปจนถึงการต่อสู้เพื่อควบคุมโรงเรียน/สถาบันการศึกษาหรือสิ่งแวดล้อม การสร้างวิธีคิดใหม่เกี่ยวกับการเมืองในปัจจุบันจึงเป็นเรื่องของการ

ลงไปมองดูความขัดแย้งและมีความสลับซับซ้อนอันครอบคลุมความสัมพันธ์เชิงอำนาจในรูปแบบใหม่และที่ตกผลึกแข็งตัวจนกลายเป็นสถาบันที่ครอบงำ นั่นก็หมายความว่า เราจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดโดยอาศัยวิธีการที่ซับซ้อนมากขึ้นในการมองความเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นระหว่างระดับโลกและระดับท้องถิ่น โลกภิวัตน์เปิดโอกาสให้มโนทัศน์ใหม่ ๆ ปรากฏขึ้นมา อย่างเช่นความเป็นพลเมืองโลก (global citizenship) ซึ่งทำให้พวกเราเริ่มตระหนักว่า จะต้องเข้าไปรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในปัญหาและการท้าทายอันเป็นผลมาจากกระบวนการกลายเป็น 'หมู่บ้านโลก' (global village) ที่กำลังเกิดขึ้นตามมาเมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้บางคนเชื่อว่า เราอาจเพิ่มเติมสโลแกนที่ว่า 'Think globally, act locally.' ด้วยสโลแกนใหม่คือ 'Think locally, act globally.' และจากมุมมองอันนี้ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโลก การพัฒนาทางด่วน ข้อมูลระดับโลก และความจำเป็นที่จะต้องมีการประชุมระดับโลกเพื่อถกเถียงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดูเหมือนว่าจะหาข้อยุติไม่ได้เกี่ยวกับสงครามและสันติภาพ ความยากจน และความไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการสลายการแบ่งแยกผู้คนออกเป็นฝักฝ่ายระหว่างพวกที่มี (the haves) กับพวกที่ไม่มี (the have-nots) อาจจะช่วยให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองโลก และแนวทางการท้าทายใหม่ ๆ ให้กับปัญญาชนและนักเคลื่อนไหวระดับโลกได้

แนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองโลก รวมถึงผลกระทบโดยเฉพาะที่เกิดจากโลกาภิวัตน์นั้น สามารถช่วยทำให้เกิดการยอมรับความหลากหลาย ความแตกต่าง และความเป็นอื่นขึ้นมาได้ มากกว่าที่จะถูกยึดเยียดให้มองเห็นแต่ความเหมือนกันและความคล้ายคลึงกัน โลกาภิวัตน์สามารถสถาปนารูปแบบใหม่ ๆ ของการครอบงำแบบจักรวรรดินิยมภายใต้หน้าฉากอำพรางโฉมหน้าแท้จริงที่เรียกว่าความเป็นสากลและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วโลก อันที่จริงภัยอันตรายที่ยังคงดำรงอยู่ก็คือ โลกาภิวัตน์ทำหน้าที่ไม่ต่างไปจากเสื้อคลุมสวมทับกระบวนการทำให้โลกทั้งใบทันสมัยแบบตะวันตก (Westernisation) หรือกระบวนการทำให้กลายเป็นอเมริกัน (Americanisation) ที่ดำเนินเรื่อยมาอย่างต่อเนื่อง ตามคัมภีร์ทฤษฎีการสร้างคามทันสมัยแบบตะวันตก (modernisa-

tion theory) พุดง่าย ๆ ก็คือ โลกาวัดน์คือทายาทสืบทอดสกุลทฤษฎีดังกล่าว แต่การลุกฮือขึ้นมาของจารีตประเพณีท้องถิ่น ชาตินิยม-ชาติพันธุ์นิยม, การหันกลับไปนำเอาศาสนามาใช้เป็นอุดมการณ์ของรัฐ และรูปแบบอื่น ๆ ของการต่อต้านโลกาวัดน์ ได้เกิดขึ้นมาจากแรงผลักดันของการปฏิเสธการครอบงำยึดเยียดให้เกิดความเหมือนกันหรือทำให้ทุกท้องถิ่นกลายเป็นตะวันตกหมดที่มาในรูปแบบของสิ่งที่เรียกว่าโลกาวัดน์นั่นเอง

โลกาวัดน์จึงเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนและท้าทายทั้งบรรดาทฤษฎีและกรอบในการมองการเมืองที่มีอยู่ในขณะนี้ รวมถึงบรรดาตัวนักทฤษฎีเองที่ควรจะต้องรู้เรื่องนี้ดีกว่าคนอื่น ๆ ด้วยการก้าวข้ามพ้นให้หลุดออกมาจากการสร้างมโนทัศน์แบบคู่ตรงข้ามว่ามีแค่ระดับโลกและระดับท้องถิ่น มีแค่ทฤษฎีของสำนักสมัยใหม่กับสำนักหลังสมัยใหม่ และพยายามยึดเยียดการแก้ปัญหาของโลกรจากจุดยืนของตนที่คับแคบ ในโลกที่มีความซับซ้อนและทุกสิ่งทุกอย่างถูกร้อยรัดเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในระดับโลก คงไม่มีสูตรสำเร็จอย่างง่าย ๆ ให้เลือกเอาไปใช้ในการแก้ปัญหาในปัจจุบันที่นับวันจะไม่สามารถแก้ได้ตกด้วยวิธีการที่แข็งทื่อตายตัวเท่าที่มีอยู่ ปัญหาจำนวนมากเกิดขึ้นในหลาย ๆ ระดับ และคงไม่เป็นการยากจนเกินไปสำหรับพวกเราที่ต้องใช้จินตนาการและเจตจำนงอันแน่วแน่ในการแสวงหาโอกาสที่จะเข้าไปจัดการกับมันในทุก ๆ กาละ/เทศะ

สิ่งที่เราต้องกระทำในขณะนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจการปะทะประสานกันระหว่างพลังระดับโลกกับพลังระดับท้องถิ่น ระหว่างพลังการครอบงำกับพลังการต่อต้านและระหว่างเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกับ 'การแปรสภาพขนานใหญ่' (a 'great transformation') ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการปรับโครงสร้างใหม่ในระดับโลกของทุนและผลกระทบในหลายมิติของเทคโนโลยีแบบใหม่ ๆ โอกาสในอนาคตจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจของเราว่าขณะนี้เรากำลังยืนอยู่ตรงจุดไหน เรากำลังจะไปสู่ทิศทางใด และเราจะใช้มโนทัศน์และมุมมองอะไรในการอธิบายปัญหาที่ถูกบีบให้ต้องเลือกทางออกเพียงอันใดอันหนึ่งเท่านั้น เรากำลังอยู่ในช่วงเวลาระหว่างยุคสมัยใหม่กับบางสิ่งบางอย่างที่แปลก

ใหม่ที่เรารู้จักชื่อว่า 'หลังยุคสมัยใหม่' แน่นอนว่า เราสามารถอธิบายความตึงเครียดระหว่างระดับโลกกับระดับท้องถิ่น ระหว่างสมัยใหม่กับหลังสมัยใหม่ และระหว่างสิ่งเก่า ๆ กับสิ่งใหม่ ๆ ว่าเป็นกระบวนการของการเข้าสู่ภาวะหลังสมัยใหม่ (postmodernisation) ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อน การแตกตัวเป็นส่วนย่อย และความไม่แน่นอนที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้น ผู้เขียนเชื่อว่า แม้ว่าการหันไปสู่นวนคติหลังสมัยใหม่มีทางเป็นไปได้และได้เกิดขึ้นแล้ว ทว่าความต่อเนื่องที่มีมาจากสมัยใหม่ก็ทำให้มองเห็นได้ชัดเจนว่ามันเป็นข้อผิดพลาดที่ไปปักหลักชี้เขตกว้างนี้คือการแตกหักระหว่างสมัยใหม่กับหลังสมัยใหม่และยืนยันว่าไม่มีอะไรที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

แน่นอนว่า โลกาวัดตนเป็นกระบวนการที่ดำเนินสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ และตามที่สมิธและมาร์กซ์ได้เคยชี้ให้เห็นแล้วนั้น โลกาวัดตนโดยตัวมันเองมีความเกี่ยวพันเชื่อมโยงกับภาวะสมัยใหม่ของระบบทุนนิยมและการขยายตัวของระบบทุนนิยม รวมถึงความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ได้กลายมาเป็นลักษณะสำคัญของยุคสมัยใหม่ดังที่เราเห็นกันในปัจจุบัน กระนั้นก็ยังมีความแปลกใหม่ปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนในขณะนั้นเช่นกัน การแพร่ขยายตัวอย่างรวดเร็วของโลกาวัดตนพร้อมกับการหดตัวในมิติของพื้นที่-เวลา การสื่อสารมวลชนที่กระทำได้ในฉับพลัน การประกอบธุรกรรมทางการเงินได้สำเร็จลุล่วงในเวลาเพียงชั่วใจเดียว และบูรณาการของตลาดโลกที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาใหม่ทั้งสิ้น เทคโนโลยีใหม่ ๆ กำลังเปลี่ยนแปลงลักษณะของการทำงานและกำลังสถาปนารูปแบบใหม่ของการใช้เวลาว่างขึ้นมา รวมถึงการสร้างภาพเหมือนจริงของสิ่งที่เรียกว่าไซเบอร์สเปซ ความเสมือนจริงในรูปแบบใหม่ และรูปแบบของสารสนเทศและการบันเทิงที่แตกต่างไปจากรูปแบบเดิม ๆ อย่างสิ้นเชิง ทุนกำลังผลิตเทคโนโลยีทางด้านวัฒนธรรม (techno-culture) แบบใหม่ขึ้นมา รวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างนับตั้งแต่การศึกษาไปจนถึงการทำงาน การเมือง และชีวิตประจำวันกำลังเปลี่ยนแปลงถึงขั้นพลิกผันทีเดียว

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังไม่เชื่อว่าความแปลกใหม่ที่กล่าวถึงข้างต้นนี้จะมี

ขนาดถึงขั้นมากพอที่จะทำให้สามารถกล่าวอย่างฟันธงลงไปว่านี่คือการแตกหักอย่างสิ้นเชิงกับยุคสมัยใหม่และเป็นการหักเหเข้าสู่ภาวะหลังสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมยังคงเป็นตัวกำหนดโครงสร้างให้กับระเบียบทางสังคมแทบทั้งหมด รวมถึงการครองความเป็นใหญ่ของทุนก็ยังคงเป็นพลังที่กำหนดโครงสร้างของแทบทุกมิติในการใช้ชีวิตทางสังคม การเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่และนวัตกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมากได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของภาวะสมัยใหม่ที่ได้ดำเนินสืบเนื่องมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ รวมทั้งการพัฒนาและการขยายตัวของเทคโนโลยี ทว่าปรากฏการณ์เหล่านี้ที่มีความสัมพันธ์กับโลกาภิวัตน์ในช่วงเวลาขณะนั้นนั้น ก็ถือได้ว่าได้สร้างความแปลกใหม่ขึ้นมามากพอที่จะทำให้เราจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ให้กับทฤษฎีทางสังคมและการเมืองในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อสามารถทำความเข้าใจและรับมือกับพัฒนาการใหม่ ๆ ทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม

การมีชีวิตอยู่ตรงช่วงตะเข็บระหว่างสมัยใหม่กับหลังสมัยใหม่มักกลับกลายเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความตึงเครียด ความไม่มั่นคง ความสับสน และความตื่นตระหนก พอ ๆ กับความตื่นตาตื่นใจและความปลื้มปิติ อันมีผลทำให้เกิดสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ความรู้สึกและการเปิดกว้าง ท่ามกลางอนาคตอันน่าสะพรึงกลัวที่รออยู่ข้างหน้า มโนทัศน์เกี่ยวกับการหักเหไปสู่แนวคิดหลังสมัยใหม่ (the postmodern turn) เตือนให้เราตระหนักถึงความเสี่ยงและอันตรายที่เกิดขึ้นในกระแสการเข้าเกาะเกี่ยวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมขนาดใหญ่ รวมทั้งความหวังที่มีต่อความเป็นไปได้และความตื่นตาตื่นใจที่จะเกิดขึ้นใหม่ ดังนั้น การหักเหไปสู่แนวคิดหลังสมัยใหม่จึงมีนัยประหวัดที่ผูกพันกับอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ของปัจจุบัน และเป็นองค์ประกอบสำคัญอันหนึ่งของสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ การปรากฏตัวขึ้นมาให้เห็นและการแพร่ขยายออกไปสู่วงกว้างในขณะนี้ของวาทกรรมของ 'สำนักยุคหลังสมัยใหม่' ที่ก่อตัวขึ้นเมื่อหลายทศวรรษที่ผ่านมา อาจถูกมองเป็นแค่เพียง 'การระบาดของแฟชั่น' ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและขนาดใหญ่เกิดขึ้นในโลก ทว่าก็น่าจะถูกมองได้ด้วยว่าเป็นความ

พยายามอันหนึ่งที่จะทำความเข้าใจภาวะปัจจุบัน หรือเป็นการจุดประกายฉายแสงให้เห็นความเป็นจริงที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ หรือเป็นการส่งเสียงขอร้องดังก้องออกไปให้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์กัน หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นส่วนประกอบอันหนึ่งที่ถูกลบรจลงไปในประมวลศัพท์านุกรมแนววิพากษ์ฉบับร่วมสมัยที่พวกเราจะต้องเข้าไปรับรู้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งอย่างเลี่ยงมิได้

บรรณานุกรม

- Albrow, M. 1990. Globalization, knowledge and society, in M. Albrow and E. King, eds., *Globalization, knowledge and society*. London: Sage.
- Arrighi, Giovanni. 1986. The stratification of the world economy: an exploration of the semipherical zone, *Review* 10.1: 9-74.
- Arrighi, Giovanni. 1994. *The long twentieth century: Money, power, and the origins of our times*. London: Verso.
- Axford, B. 1995. *The global system: Economics, politics and culture*. Cambridge: Polity Press.
- Brah, Avtar et al., eds. 2002. *Feminist Review*, 70. Palgrave: Macmillan.
- Beck, Ulrich. 1994. From industrial society to risk society: questions of survival, social structure and ecological enlightenment in Mike Featherstone, ed. *Cutural theory and cultural change*. London: Sage Publications: 97-124.
- Booth, David, ed. 1994. *Rethinking social development: Theory, research and practice*. Essex: Longman Scientific & Technical.
- Browning, Gary et al., eds. 2000. *Understanding contemporary society. Theories of the present*. London: SAGE Publications.
- Chairat Charoensin-o-larn. 1988. *Understanding postwar reformism in Thailand: A reinterpretation of rural development*. Bangkok: Duangkamol.

- Chaney, David. 1994. *The cultural turn. scene-settings essays on contemporary cultural history*. London & New York: Routledge,
- Cosgrove, Dennis 1994. Contested global visions: One-World, Whole-Earth, and the Apollo space photographs, *Annals of the Association of American Geographers* 84.2 (June): 270-294.
- Crook, Steven, Jan Pakulski and Waters, Malcolm. 1993. *Postmodernization. Change in advanced society*. London, Newbury Park and New Delhi: SAGE Publications.
- Esteva, Gustaro. 1999. The Zapatistas and people's power., *Capital and Class* 68 (Summer): 153-182.
- Featherstone, M. 1990. Global culture: an introduction, *Theory, Culture & Society* 7 (2-3)
- Featherstone, M. 1991a. *Consumer culture & postmodernism*. London, Newbury Park and New Delhi: SAGE Publications
- Featherstone, M. 1991b. Consumer culture, postmodernism, and global disorder, in R. Robertson and W.R. Garrett, eds., *Religion and Global Order*. New York: Paragon.
- Ferguson, M. 1992. The mythology about globalization, *European Journal of Communication* 7: 69-93.
- Friedman, J. 1988. Cultural Logics of the global systems, *Theory, Culture & Society*, 2.3.
- Friedman, J. 1994. *Cultural identity and global process*. London: Sage Publications.
- Friedman, Thomas L. 1999. *The lexus and the olive tree*:

- Understanding globalization*. New York: Farrar Straus Giroux..
- Fukuyama, Francis. 1992. *The end of history and the last man*. New York: The Free Press.
- Gamble, Andrew, 1993. Shaping a new world order: Political capacities and policy challenges, *Government and Opposition*, Vol. 28.3 (Summer).
- Giddens, A. 1990. *The consequences of modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Hall, S. 1986. Gramsci's relevance for the study of race and ethnicity, *Journal of Communication Inquiry*, 10.2.
- Hall, Stuart. 1991. The local and the global: Globalization and ethnicity. In *Cultural, globalization and the World-System: Contemporary conditions for the representation of identity*. Current debates in art history 3. ed. Anthony King, Department of Art and Art history, State University of New York at Binghamton.
- Harvey, David. 1989. *The condition of postmodernity. An enquiry into the origins of cultural change*. Cambridge and Oxford: Blakwell.
- Hirst, P. and G. Thompson. 1996. *Globalization in question*. Cambridge: Polity Press.
- Huntington, Samuel P. 1993. The clash of civilization, *Foreign Affairs* 72.3 (Summer): 22-49.
- Jameson, Fredric 1991. *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. London and New York: Verso.
- Kanter, Rosabeth Mosss and Todd L. Pittinsky, 1995/1996. Globalization: New Worlds for social inquiry, *Berkeley*

Journal of Sociology: A Critical Review, 40.

- Kellner, D. 1983. Critical theory, commodities and the consumer society, *Theory, Culture & Society*, (3).
- Kellner, D. 1988. Postmodernism as social theory: Some challenges and problems, *Theory, Culture & Society*, 5.2-3.
- King, A., ed. 1991. *Cultural, globalization and the World-System: Contemporary conditions for the representation of identity*. Current debates in art history 3. Department of Art and Art history, State University of New York at Binghamton.
- Kofman, E. and G. Youngs, eds. 1996. *Globalization: Theory and practice*. London: Sage.
- Lash, Scott and John Urry. 1994. *Economies of signs and space*. London, Thousand Oaks and New Delhi: SAGE Publications.
- Latouche, S. 1996. *The westernization of the world*. Cambridge: Polity Presss.
- Marx, K. and Engel, F. 1959. The manifesto of the communist party, in Marx and Engels: *Basic writings on politics and philosophy*, ed. Lewis Feuer. Garden City, NY: Doubleday Anchor.
- Marx, K. and Engel, F. 1976. *Collected works*. London: Lawrence & Wishart.
- Meyer-Bruns, Lutz. The nice side of globalization: How international environmental law limits the states' sovereignty and the shape of the world community, *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 22 ฉบับที่ 3, หน้า 143-155.
- Martin-Barbero, J. 1993. *Communication, culture and hegemony*.

- from media to mediations*. Translated by Elizabeth Fox and Robert A. White. London, Newbury Park and New York: SAGE Publications.
- McLuhan, Marshal. 1966. *Understanding media: The extension of man*. New York: Routledge.
- Mittelman, James H, ed. 1996. *Globalization: Critical reflections*. Boulder and London: Lynne Rienner Publishers.
- Parekh, Bhikhu. 2000. *Rethinking multiculturalism. Cultural diversity and political theory*. London: Macmillan Press,
- Polanyi, Karl. 1944. *The great transformation*. London: Rinehart.
- Polanyi, Karl. 1957. The economy as instituted process In *Trade and market in the early empires*, Karl Polanyi et al., eds. Glencoe, Illinois: Free Press.
- Pool, Ross. 1999. *Nation and identity*. London: Routledge.
- Robertson, Roland. 1992. *Globalization: Social theory and global culture*. London and New York: SAGE publications.
- Sassen, Saskia. 1998. *Globalization and its discontents. Essays on the new mobility of people and money*. New York: The New Press
- Schafer, Wolf. 1993. Global history: Historiographical feasibility and environmental reality In *Conceptualizing global history*. Boulder, Brace Mazlish and Ralph B. Buultijen, eds. Colorado: Westview Press.
- Sklair, Leslie, ed. 1994. *Capitalism and development*. London and New York: Routledge.
- Smith, Adam. 1961. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nation*. Edited by Edwin Cannan. 2 Vols. London: University Paperbacks.

- Smith, A.D. 1990. Toward a global culture?, *Theory, Culture & Society*, 7.2-3.
- Spivak, G.C. 1987. *In other worlds: Essays in cultural politics*. New York: Methuen.
- Spivak, G.C. 1990. *The post-colonial critic: Interviews, strategies, dialogues*. London: outledge.
- Spybey, Tory. 1996. *Globalization and world society*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, K. 1997. Regulation, de-regulation and re-regulation, In *Media and Cultural Regulation*. K. Thompson, ed. London: Sage/Open University, 10-52.
- Tomlinson, Jahn. 1999. *Globalization and culture*. Cambridge: Polity Press.
- Turner, Bryan S. 1994. *Orientalism, postmodernism and globalism*. London and New York: Routledge.
- Wallerstein, Immanuel 1979. *The capitalist world-economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waters, M. 1995. *Globalization*. London: Routledge.
- Waltz, Kenneth N. 1999. Globalization and governance, *PS* 32.4 (December): 693-700.
- Wiener, Myron and Samuel P. Huntington, eds. 1987. *Understanding political development*. Boston: Little Brown.
- Woodward, Gil. 2000. The battle for Seattle: Globalization and its discontents, *Social Alternatives* 19.1 (January): 26-9.
- Worsley, P. 1984. *The three worlds: Culture and development*. London: Weidenfeld & Nicolson.

- เชษฐา พวงหัตถ์. 2541. จักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมในปลายศตวรรษที่ 20 ใน
ไทยยุควัฒนธรรมทาส. พิทยา ว่องกุล, บก. หน้า 193-212
กรุงเทพฯ: โครงการวิถิற்ธศน์:
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2540ก. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/
ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจ
พัฒนาการ สถานภาพ และนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการ
พัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา
มหาวิทยาลัยเกริก.
.2540ข. รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ ทฤษฎี: หนึ่งทศวรรษ
รัฐศาสตร์แนววิพากษ์. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหา-
วิทยาลัยเกริก.
- ธงชัย วินิจจะกุล. 2539. โรคโลกาภิวัตน์ (กับภูมิคุ้มกันบกพร่อง), สังคม-
ศาสตร์ปริทัศน์, 18.1 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 15-28.
- บุญส่ง ชัยสิงห์กานนท์. 2541. ความเป็นชาติ: รัฐชาติและชาตินิยมในยุค
โลกาภิวัตน์, วารสารอักษรศาสตร์, 21.2 (ธันวาคม 2541-
พฤษภาคม 2542): 24-73.